

Tartu universitet
Humanistiska och konstnärliga fakulteten
Institutionen för främmande språk och kulturer
Avdelningen för skandinavistik
(Svenska språket och litteraturen)

SVENSKA PARTIKELVERB ”SLÅ PÅ”, ”SLÅ TILL” OCH
MOTSVARANDE RYSKA VERB ”ВКЛЮЧИТЬ”, ”ПОБИТЬ”

Komparativ analys

BA-uppsats

Anna Pereskokova
Handledare Maiu Elken

Tartu
2018

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1. Syfte, frågeställning och begränsning	4
1.2. Metod	5
2. Teori	6
2.1. Partikelverb	6
2.2. Ryska verb	7
2.3. Kognitiv lingvistik	8
2.4. Kognitiv metaforteori	9
3. Analys	12
3.1. Semantik	12
3.1.1. Svenska partikelverb	12
3.1.2. Ryska verb	17
3.2. Pragmatik	20
3.2.1. ”Slå på” – ”включить”	20
3.2.2. ”Slå till” – ”побить”	23
4. Sammanfattning	28
5. Bilagor	31
6. Resümee	34
7. Litteraturförteckning	36

1. Inledning

Det finns olika kulturer och olika språk i världen. De är unika. Varje folk har sina egna erfarenheter och föreställningar av världen som påverkar deras tankesätt och språk. Det finns egenheter i språkets fonologi, morfologi, grammatik, lexikologi osv. Nuförtiden tror forskare att språk och människans sinne är bundna med varandra. Utan sinne kan man inte använda språk men också utan språk kan man inte tänka som en människa. Språket är det som skiljer oss från djur. Intelligensen tillåter människor använda språket inte bara för att kommunicera om det som händer nu och här men också för att tänka om det förflutna och framtiden. Genom språket kan man också planera och förutse konsekvenser av olika händelser. Men språket har även sina egna gränser som bestämmer hur man kan tänka.

I främmande språk är det lätt att märka språkets egenheter som inte liknar sitt eget modersmål. I jämförelse med sitt modersmål kan man upptäcka många intressanta företeelser i språk. T.ex. det kan finnas olika uttryck och konstruktioner i främmande språk som är obegripliga för andra människor eftersom de baseras på metaforer som ofta är annorlunda i olika språk. Därför är det svårt att lära sig främmande språk. I sådana egenheter som gör språkstuderandes liv svårare kan man räkna partikelverb som finns i många germanska språk däribland i svenskan och engelskan. Men även i dessa språk kan partikelverb vara olika på grund av olika metaforer. Men för studenter vars modersmål inte har sådana konstruktioner är det ännu svårare att förstå och lära sig partikelverb.

Ryska är ett sådant språk som inte har några partikelverb utan ett annat medel för att skapa verb som motsvarar svenska partikelverb. I ryskan finns det prefix som tillsätts till verb och skapar en ny betydelse. Första gången träffade jag partikelverb i skolan när jag började lära mig engelskan. Och som alla andra elever hade jag problem med att förstå dem. Också i svenskan finns det partikelverb som syns vara svåra för utlänningar. Därför vill jag veta varför det finns skillnader mellan svenskan och ryskan och vilka de är. Det gör jag genom att analysera några svenska partikelverb och motsvarande ryska verb. Dessutom kan min uppsats vara nyttig för studenter med ryska som modersmål, för språklärare och även för tolkare och översättare eftersom den innehåller analys och jämförelse av de svenska och ryska verbens användning i olika kontexter.

1.1. Syfte, frågeställning och begränsning

I min uppsats ska jag undersöka svenska partikleverb och ryska verb med prefix. Jag ska analysera partiklarnas betydelse i de svenska verben ”slå på” och ”slå till” och jämföra dem med betydelse av prefix i motsvarande ryska verb ”включить” och ”побить”. Eftersom de ryska verben har flera betydelser måste jag nämna att jag ska analysera bara de betydelser som motsvarar de svenska partikelverben. Jag ska också analysera användningar av svenska partikelverb och bestämma om de ryska verben också kan förekomma i samma kontexter.

Forskare har tidigare analyserat svenska partikelverb och partiklarnas betydelse. T.ex. Strzelecka (2001; 2003) och Łuszczynska (2013) analyserade partikelverb med partiklar in, ut, upp, ner. Dessutom har forskare jämfört de svenska partiklarnas betydelser med betydelser av ryska prefix. Bjurbom (2013) analyserade det ryska prefixet ”вы-” och jämförde dessa betydelser med den motsvarande partikeln ”ut”. Men min uppsats ska inte handla om partiklar och prefix allmänt utan om två konkreta verb och betydelserna av partiklarna och prefixen i dessa fall.

Syftet av min uppsats är att svara på följande frågor: (1) varför baseras partikelverbet ”slå på” och motsvarande ryska verben ”включить” på olika ord; (2) vilka funktioner finns det hos svenska partiklar och ryska prefix vid verb ”slå på” – ”включить” och ”slå till” – ”побить”; (3) i vilka kontexter med svenska partikelverben ”slå på” och ”slå till” kan man inte använda de motsvarande ryska verben ”включить” och ”побить”.

Varför har jag valt sådana verb? (1) De två svenska partikelverben baseras på samma verb ”slå”. Men en av de (”slå till”) har nästan samma betydelse som ”slå” medan den andra (”slå på”) har en helt annan betydelse. Alltså de är bra exempel på att undersöka partiklarnas betydelse och få veta hur en partikel kan ändra betydelsen av ett verb. (2) Partikelverbet ”slå till” och det ryska verbet ”побить” baseras på verb med samma betydelse. De verben passar bra för att få veta om de liknande verben alltid används i samma kontext eller inte. (3) Partikelverbet ”slå på” baseras på verbet ”slå” medan det ryska verbet ”включить” har en helt annorlunda struktur. Det baseras på ett annat ord. Och jag ska undersöka om de verben med olika strukturer kan användas i olika kontexter. (4) De svenska partikelverb som jag har valt för undersökningen har sina motsvarigheter med

prefix i ryskan och det är viktigt för min uppsats eftersom min undersökning handlar om betydelser av partiklar och prefix.

1.2. Metod

Min uppsats består av två stora delar: teori och analys. I den teoretiska delen beskriver jag teorin som är nödvändig för min uppsats och hjälper att svara på första frågan: varför partikelverbet ”slå på” och motsvarande ryska verb ”включить” baseras på olika ord. Jag undersöker kognitiv lingvistik och kognitiv metafor-teorin och framställer viktiga delar från dessa teorier som hjälper mig att svara på den här frågan. Dessutom beskriver jag svenska partikelverb och ryska verb med prefix och skriver lite om funktioner av partiklar och prefix hos verb. Och sist framställer jag egenheter och liknelser som finns hos svenska partikelverb och ryska verb med prefix.

Analysdelen består av två delar. Första delen handlar om semantiken eller betydelse av partikelverb. För den här delen använder jag Kerstin Noréns bok ”Svenska partikelverbens semantik” (1996) för att analysera betydelserna av partikelverben ”slå på” och ”slå till” och ta reda på betydelserna och funktionerna av partiklarna ”på” och ”till” hos verbet ”slå”. För analysen av de ryska verben med prefix använde jag en elektronisk variant av den ryska betydelseordboken (Толковый словарь Ожегова), boken ”Studie av prefix hos verb” (А.Н. Барыкина, В.В. Добровольская, С.Н. Мерзон, 1989) och artikeln ”Semantiken och presentationen av prefix hos verb i ryska språkundervisningen för utlänningar” (Н.А. Подшибякина, Н.Ф. Скрипкина, 2010). Resultat som jag får genom den första analysdelen tillåter mig att svara på min andra fråga: vilka funktioner finns det hos svenska partiklar och ryska prefix vid verb ”slå på” – ”включить” och ”slå till” – ”побить”.

Den andra analysdelen handlar om pragmatiken eller användningen av de svenska partikelverben. I den här delen undersöker jag 200 svenska meningar från Svenska Språkbanken. 100 meningar innehåller partikelverbet ”slå på” och 100 meningar innehåller partikelverbet ”slå till”. Jag använder mina egna översättningar av meningarna till ryska och bedömer om man kan använda de motsvarande ryska verben i sådana kontexter eller måste man använda ett annat verb eller uttryck istället. Jag försöker att gruppera meningarna efter kontexterna och beskriva grupper av meningar som kan eller inte kan

översättas till ryska med de motsvarande verben. Genom den här analysdelen får jag veta svaret på min tredje fråga: i vilka kontexter med svenska partikelverben ”slå på” och ”slå till” kan man inte använda de motsvarande ryska verben ”включить” och ”побить”.

2. Teori

I den här delen beskriver jag teorin som är relevant för min undersökning. Först definierar jag begreppet ”partikelverb” och skriver lite om ryska grammatikens egenheter och framställer möjliga funktioner av prefix hos verb. Dessutom beskriver jag också likheter och skillnader av dessa konstruktioner i de båda språken. Sedan presenterar jag en del av teorin från kognitiv lingvistik som undersöker semantiken av språkliga uttryck och kognitiv metaforsteori som hjälper att förstå hur olika företeelser uttrycks i språk genom metaforisering.

2.1. Partikelverb

Partikelverb är en konstruktion som består av ett verb och en partikel. Till partikel kan man räkna alla oböjliga småord som konjunktioner, subjunktioner, adverb, preposition osv. Men partikelverb består av partikel som ofta är adverb eller preposition. (Norén, 1996: 1) T.ex. ”slå på” är ett partikelverb som består av ett verb, ”slå”, och en partikel, ”på”, som egentligen är en preposition.

I svenskan finns det tre grupper av partikelverb: (1) Löst sammansatta partikelverb – en grupp av partikelverb som bara används i lös sammansättning. (2) Fast sammansatta partikelverb – en grupp av partikelverb som bara används i fast sammansättning. (3) Varierande sammansättning – en grupp av partikelverb som kan användas både i fast och löst sammansättningar. Men de varianterna har små skillnader. I denna grupp finns det några partikelverb som har mer vardaglig stil om de förekommer i lös sammansättning och mer formell stil i fast sammansättning. Några partikelverb har även skillnader i betydelse om de förekommer i lös eller fast sammansättning. (Norén: 205-206)

Partikelverb är en konstruktion som förekommer i många germanska språk. Denna konstruktion är ett relativt nytt uttryckssätt eftersom det inte förekommer i latinet. Men sådana konstruktioner har uppstått och det betyder att det måste vara nödvändigt. Man kan

säga att partikelverb sparar tid. De tillåter att utelämna några ord i satsen utan att betydelsen blir oklar. (Norén: 2-4)

2.2. Ryska verb

Ryska och svenska morfologin har en rad likheter. I svenskan använder man många affix för att skapa nya ord. Och genom att man tillsätter affix kan man förändra betydelse av ord eller förändra ordklass. I ryskan är det också möjligt att skapa nya ord genom avledning. Även de redan avledda lexikaliserade orden kan skapa nya ord genom avledning. Dessutom kan ryska ord innehålla prefix, suffix och ändelse samtidigt. (Подшибякина, Скрипкина 2010)

Prefix hos verb kan innehålla olika betydelser och funktioner. T.ex. prefix kan förändra aspekt av verb. I ryskan finns det fullbordad och ofullbordad aspekt. Verb med fullbordad aspekt uttrycker att händelsen är avslutad och verb med ofullbordad aspekt uttrycker att händelsen är oavslutad. Det finns verb som uttrycker bara fullbordad eller ofullbordad händelse. Men några verb kan förändras från en ofullbordad till en fullbordad form genom att man tillsätter ett prefix till verbet. (Аркадьев 2010: 3) T.ex. verbet ”побить” är den fullbordade formen av verbet ”бить” eftersom det innehåller ett prefix.

En annan funktion av prefix är att skapa ett fullständigt verb. Det finns verb som kan användas bara med prefix. I sådant fall tillsätts prefixet till en del av ett ord som inte kan användas självständigt. Prefixet är i sådana verb obligatoriskt. (Кронгауз 1998: 103) T.ex. verbet ”включить” som betyder ”slå på” kan inte förekomma utan prefix.

Men ett och samma verb kan förekomma med olika prefix och det gäller även de verb som skapas genom att man tillsätter ett prefix. T.ex. i verbet ”включить” kan man istället för prefixet ”в-” använda följande prefix: ”вы-”, ”пере-” och ”под-”. Men i så fall har verbet nästan aldrig samma betydelse eftersom prefixet ger till verbet en annan betydelse. (Кронгауз: 189) T.ex. verbet ”подключить” har en annan betydelse, nämligen ”ansluta”.

I jämförelse med svenskan kan verb med prefix förekomma bara i fast sammansättning. Prefix kan skapa verb och vara en obligatorisk del av ord. Och vanligen kan prefix inte stå ensam. (Кронгауз: 38)

I de båda språken är konstruktionerna verb + partikel eller prefix + verb mycket vanliga. Men varför finns de i språken? Varför uttryckas de samma företeelser i olika språk på olika sätt? Åt dessa frågor ägnar sig kognitiv lingvistik.

2.3. Kognitiv lingvistik

Kognitiv lingvistik är en vetenskap som säger att språket och människans kognitiva förmåga är bundna med varandra. Till kognitiv förmåga räknas förnimmelse, minne, uppmärksamhet, inbillning, tänkande osv. Det som människan känner om världen uttrycks i språket. Men även språket påverkar det hur människan känner världen. Ett av syften av kognitiv lingvistik är att undersöka vilken kännedom innehåller språkliga uttryck, däribland konstruktioner som partikelverb. (Маслова 2007: 33)

Människans sinne har en universell förmåga – att kategorisera den nya informationen som man får. Den nya informationen jämföras med kategorier som finns i sinne och bestämmas till vilken kategori passar den bäst. (Маслова: 33-35) I sinnet finns det universella kategorier som uttrycker rumsliga, temporala och kvantitativa relationer. Till sådana kategorier räknas: upp-ner, höger-vänster, öst-väst, dag-natt osv. (Маслова: 71) Och genom dessa kategorier skapas koncept i människans sinne. (Маслова: 43) Ett koncept är en hel kännedom om ett objekt (eller en företeelse) som inte bara innehåller faktum men även associationer och värderingar om objektet (företeelsen). (Маслова: 66)

Det förekommer alltid nya koncept som är bundna med de gamla eller de gamla koncepten förändras genom att man får en ny erfarenhet i sitt liv. (Маслова: 48) Olika kulturer har inte samma erfarenheter. Dessutom har de olika levnadsvillkor som natur, landskap, uppfostran, traditioner, ekonomiskt och politiskt tillstånd. Allt detta påverkar människor och de olika kulturerna ska förstå och uttrycka samma objekt (företeelser) från olika perspektiv. (Маслова: 71-72)

Därför att olika språk uttrycker samma betydelser på olika sätt uppstod det en fråga: vilken kännedom innehåller språkliga uttryck? För att svara på denna fråga undersöker man semantiken dvs. betydelser. (Маслова: 35) I min undersökning analyseras det semantiken av partikelverb och verb med prefix.

Partikel verbet ”slå till” har en liknande betydelse med verbet ”slå” och man kan gissa varför den här betydelsen är bunden med konceptet ”slå” och uttrycks genom det här verbet. Medan ”slå på” syns vara obundet med betydelsen av verbet ”slå”. För att förstå varför människans sinne bestämmer att den här betydelsen passar till konceptet ”slå” måste man undersöka kognitiv metafor teori.

2.4. Kognitiv metafor teori

Kategorisering, dvs. bestämelse till ett koncept sker genom metaforer. Metaforer tillåter människor att förstå en betydelse genom en annan och även ersätta en betydelse med en annan i sitt språk. (Масова: 35) Metafor är framförallt nödvändig vid abstrakta företeelser som människan inte kan uppfatta direkt i verkligheten. Man jämför en mer abstrakt företeelse med en mer konkret och nämner den till en konkret företeelse som liknar mest. (Рахилина, 1998: 295)

Lakoff och Johnson har utvecklat den kognitiva metafor teorin som försöker att förklara hur betydelser får sina namn i språk genom metaforisering. Enligt denna teori finns det ”en källa” (source domain) och ”ett mål” (target domain). (Лакофф, Джонсон 2007: 9) ”Källan” är en konkret betydelse som man kan erfara i verkligheten. ”Målet” är en mindre konkret betydelse som inte har så tydliga egenskaper. Och ”målet” måste uttryckas i språket genom ”källan”. Det betyder att ”målet” får en liknande struktur med ”källan”. (Лакофф, Джонсон: 10)

En konkret betydelse som kan bli ”källan” ingår i ett koncept. Men alla koncept innehåller mer prototypiska (centrala) och mindre prototypiska (periferiska) representanter (betydelser) som är bundna med varandra. (Рахилина: 298) I olika forskningar (Strzelecka, 2003; Olofsson, 2007) illustrerar man konceptet vanligen så här:

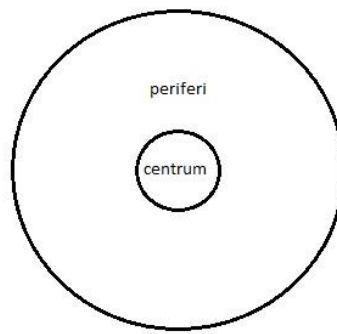

Bild 1. Centrala (prototypiska) och perifera (icke-prototypiska) representanter av koncept.
(baseras på illustrationen från Olofsson, 2007)

En prototypisk representant (betydelse) är typisk för ett koncept. De perifera representanterna ingår till konceptet eftersom de är liknande med sin prototyp. De alla representanterna, prototypiska och icke-prototypiska, kan bli "källan" och förbindas med mindre konkreta betydelser. Det betyder att varje betydelse kan skapa en ny betydelse av det här konceptet och i så fall finns det en hel kedja av olika betydelser som är bundna med varandra. (Рахилина: 298) Alltså metaforiseringen kan ske i olika språk på olika sätt eftersom det finns många betydelser i ett koncept som kan skapa nya betydelser och det finns många varianter hur det kan ske. Och även de prototypiska betydelserna kan varieras i olika språk. (Рахилина: 286)

Men trots att det finns individuella betydelsekedjor finns det även universella metaforer (betydelseförbindelser) som finns i många språk. (Лакофф, Джонсон: 11) T.ex. koncept som uttrycker orientering i rymden (t.ex. "upp-ner", "in-ut", "fram-bakom" osv) baseras på människans fysiska erfarenhet som är mycket liknande för alla människor i världen. (Лакофф, Джонсон: 35) Olika kulturer orienterar sig i rymden på samma sätt. Men hos en företeelse kan det finnas många olika orienteringar. Och varje kultur väljer en orientering (ett koncept) som de tror är den viktigaste hos betydelsen och uttrycker den med hjälp av denna orientering (detta koncept). Därför skiljer sig ofta koncepten i olika språk. (Лакофф, Джонсон: 48) T.ex. "slå på" känner man i svenskan genom orientering "upp-ner" medan i ryskan känner man "включить" genom "in-ut".

Alltså i svenskan baseras "slå på" på konceptet "slå" och genom att det förbinds med konceptet "på" skapas en ny betydelse. Medan i ryskan baseras motsvarande verbet

”включить” på andra koncept, nämligen ”ключ” (nyckel) och ”в” (in). Det betyder att de båda språken uttrycker samma företeelse på olika sätt. Och enligt kognitiv lingvistik har de båda språken i detta fall olika metaforiska förbindelser som påverkar även deras förståelse av den här företeelsen.

I följande kapitel framställs de funktionerna av ”på” och ”till” i partikelverben ”slå på” och ”slå till” och funktionerna av prefixen ”в-” och ”по-” vid de ryska verben.

3. Analys

Analys består av två delar. I första delen analyserar jag partiklarnas betydelse i partikelverben ”slå på” och ”slå till”. Sedan beskriver jag de ryska verben och betydelserna av prefixen i verben. För att illustrera ämnet använder jag mina egna meningar och illustrationer. Strzelecka 2003; Łuszczynska 2013 och Olofsson 2007 använder i sina verk illustrationer som inspirerade mig att skapa illustrationer som passar till mitt ämne.

I andra delen analyserar jag användningarna av partikelverben ”slå på” och ”slå till” i meningarna från Svenska Språkbanken. Jag översätter meningarna till ryska och bestämmer om man kan använda de motsvarande ryska verben i samma kontexter eller använder man andra verb där. Och sist beskriver jag likheter och skillnader mellan användning av de svenska partikelverben och de ryska verben.

3.1. Semantik

3.1.1. Svenska partikelverb

”Slå på” och ”slå till” består av verbet ”slå” och en partikel. Och först analyserar jag verbet ”slå”.

”Slå” uttrycker en rörelse. Enligt Norén (1996) finns det gränsrelaterade, icke-gränsrelaterade och neutrala verb. De gränsrelaterade verben uttrycker händelser som är tydligt avgränsade i tiden. De har en början och slut. T.ex. verbet ”falla” uttrycker en handling med tydliga gränser. De icke-gränsrelaterade verben har ingen gräns och kan parafraseras med verbet ”vara” eller ”ha”, t.ex. ”stå”. De neutrala verben kan vara både gränsrelaterade och icke-gränsrelaterade och det beror på objektet eller adverbialen som står vid detta verb. De gör verbet gränsrelaterat eller icke-gränsrelaterat. (Norén: 98-99)

- (1) Pojken **slog** sin kompis bara en gång.
- (2) Han **slår** ibland människor.

I mening (1) finns det ett gränsrelaterat objekt (sin kompis) och ett adverbial (en gång) som också gör verbet ”slå” gränsrelaterat. Men i mening (2) är verbet ”slå” icke-gränsrelaterat eftersom objektet (människor) och adverbialen (ibland) inte är preciserade.

De neutrala verben kan också kombineras med adverbet ”långsamt” och vid en upprepning av verben förlängs handlingen. (Norén 1996: 98-99)

(3) **Slå** långsamt

(4) **Slå** och **slå** - slå en lång tid.

Det finns transitiva och intransitiva verb. Transitiva verb förekommer alltid med ett objekt medan intransitiva verb kan förekomma utan objekt. (Hultman 2003: 143) Egentligen kan transitiva verb förekomma utan objektet men i så fall syns det att meningen är ofullständig. Verbet ”slå” är ett transitivt verb och det kräver ett objekt.

(5) Jonas **slår**. – en sats utan objekt är ofullständig.

(6) Jonas **slår** en pojke. – en fullständig sats med objekt.

3.1.1.1. Partikelverb ”slå på”

”På” är en preposition som uttrycker positionen ”ovanpå något”. Men ”på” som en partikel kan betyda både en position eller en rörelse till ”ovanpå något”. (Norén: 123-124)

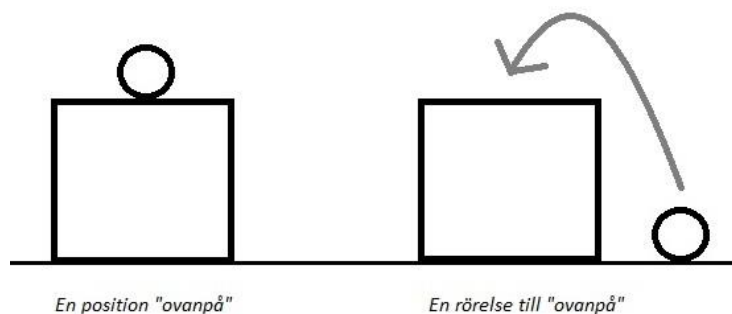

Bild 2. Partikeln ”på” med positions- och rörelsebetydelse. (Min illustration)

Verbet ”slå” kan användas med prepositionen ”på” och innehålla bara betydelsen ”slå ovanpå något”. I så fall är det inget partikelverb. Men den här betydelsen är ett koncept för betydelsen av partikelverbet ”slå på”.

Partikelverbet ”slå på” i jämförelse med verbet ”slå” uttrycker en rörelse som har en gräns.

(7) Man **slår på** strömmen.

I mening (7) har rörelsen en början (början av rörelsen) och ett slut (resultatet – strömmen är på). ”Slå på” innehåller RÖRELSE och MÅL. Och de är nödvändiga komponenter vid gränsrelaterade partikelverb. (Norén: 131)

Norén (1996) delar de gränsrelaterade verben till punktuella och terminativa verb. I mening (7) är partikelverbet punktuellt eftersom det uttrycker en handling som bara sker under en mycket kort tid och det betonas resultatet. Men om man betonar en process då kan det tolkas som ett terminativt partikelverb. (Norén: 70)

(8) Jag **slår på** mycket långsamt och försiktigt.

I mening (8) betonas just processen och resultatet är oviktigt här. I det fallet kan man säga att partikelverbet ”slå på” har en terminativ betydelse.

Men vanligen betonas vid partikelverbet ”slå på” resultatet som i mening (9). ”Slå på” betyder att man gör någonting för att någonting ska börja (TV börjar att fungera).

(9) Eva vill titta på filmen. Hon **slår på** TV kl. 21.

Alltså ”slå på” är ett gränsrelaterat partikelverb som består av ett rörelseverb ”slå”. I så fall måste partikeln ”på” vara också en gränsrelaterad rörelsepartikel. (Norén: 124) Men i det här fallet har partikeln inte sin grundbetydelse ”rörelse till ovanpå något”. Eftersom ”slå” är ett transitivt rörelseverb innehåller partikeln ”på” betydelsen ”rörelse mot ett mål”. (Norén: 133)

Det betyder att partikeln ”på” betonar ett mål eller ett objekt mot vilket en rörelse sker. Partikeln ”på” ger till det neutrala verbet ”slå” en gräns. Dessutom får partikelverbet sin betydelse genom metaforisering. Verbet ”slå” med prepositionen ”på” har en betydelse som är ett koncept för betydelsen av partikelverbet. ”Slå på” fick en ny betydelse och blev ett partikelverb. Sådana metaforiska betydelser är ofta lexikaliserade. Det betyder att det här partikelverbets betydelse nu finns i ordboken. (Norén: 210)

Den viktigaste informationen om partikelverbet ”slå på” representerar jag i den här tabellen:

Partikelverb	”Slå på”
Gränsrelatering	Gränsrelaterad
Punktuell/Terminativ	(Mer) punktuell/Terminativ
Partikel	Gränsrelaterade rörelsepartikel ”på”
Partikels funktion	Partikeln betonar ett mål
Konkret/Metaforisk betydelse	Metaforisk betydelse
Regelbunden/Lexikaliserade	Lexikaliserade

Tabell 1. Analys av partikelverbet ”slå på”.

3.1.1.2. Partikelverb ”slå till”

Prepositionen ”till” i jämförelse med prepositionen ”på” uttrycker inte en position utan bara en rörelse till något. Men som en partikel kan ”till” vara både rörelse- och positionspartikel och även icke-gränsrelaterad partikel. (Norén: 142)

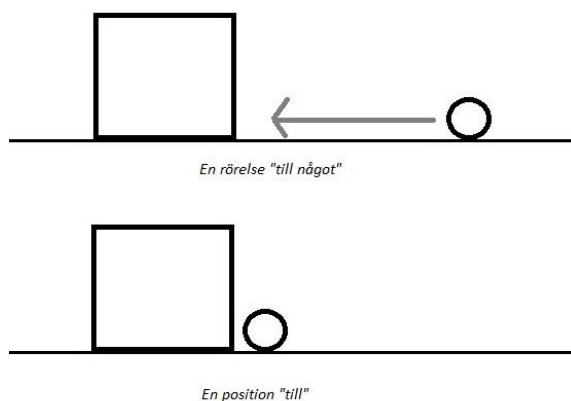

Bild 3. Partikeln ”till” med rörelse- och positionsbetydelse. (Min illustration)

Partikelverbet ”slå till” är ett gränsrelaterat rörelseverb och det innehåller komponenter RÖRELSE och MÅL.

(11) Tobias **slog till** sin lilla syster.

”Slå till” i mening (11) uttrycker en handling som har en tydlig början (Tobias började röra sin hand) och ett slut (resultatet – hans syster skadas). Dessutom kan man parafrasera det med verbet ”förflytta”:

(12) Tobias förflyttade sin hand till sin lilla syster för att göra ont.

I så fall är partikeln ”till” också en rörelsepartikel. (Norén: 148)

Alltså det transitiva verbet ”slå” kombineras med rörelsepartikeln ”till”. I sådant fall har partikeln ”till” regelbunden betydelse. Det betonas ett mål av handlingen. (Norén: 149)

(13) Tobias **slog** sin lilla syster.

I mening (11) betonas objektet (syster). Man förstår att en viktig information är att Tobias slog just sin syster och inte någon annan. Men mening (13) där partikeln ”till” saknas är inte så preciserad. Man kan mena att det är just Tobias som har slagit sin syster eller att Tobias har slagit sin lilla och inte sin äldre syster.

Dessutom kan ”slå till” enligt SAOB även betyda ”fortsätta att slå” och ”slå ordentligt”. I mening (11) kan det betyda även att Tobias slog till sin syster starkt och långt.

Många partikelverb med ”till” som har en regelbunden betydelse uttrycker bara en terminativ betydelse. (Norén: 156) T.ex. ”känna till” och ”se till”. Men det finns även partikelverb som kan uttrycka en betydelse mellan den terminativa och den punktuella. (Norén: 156) ”Slå till” kan innehålla de båda betydelserna i olika grader och betona processen eller resultatet.

(14) Ursula **slog till** sin klasskamrat så att han föll i golvet.

(15) Han visste att man inte får **slå till** flickor.

I de båda meningarna kan ”slå till” tolkas som ett terminativt eller ett punktuellt partikelverb. Men i mening (14) har ”slå till” en mer punktuell betydelse. Det betonas resultatet av Ursulas slag. Emellertid betonar ”slå till” i mening (15) mer processen och därför har det en mer terminativ betydelse. Det finns ingen hänvisning till något resultat.

”Slå till” har en mycket konkret betydelse och det finns ingen metaforisering. Det har en liknande betydelse med verbet ”slå”. Enligt Norén (1996: 153) bildar partikeln ”till” partikelverb med samma betydelse om det består av ett neutralt transitivt rörelseverb.

Här finns det en tabell som innehåller all viktig information om partikelverbet ”slå till”.

Partikelverb	”Slå till”
Gränsrelatering	Gränsrelaterade
Punktuell/Terminativ	Punktuell/Terminativ
Partikel	Gränsrelaterade rörelsepartikel ”till”
Partikels funktion	Partikeln betonar ett mål
Konkret/Metaforisk betydelse	Konkret betydelse
Regelbunden/Lexikaliserade	Regelbunden

Tabell 2. Analys av partikelverbet ”slå till”.

3.1.2. Ryska verb

3.1.2.1. Verb ”включить”

Prefix	Rot	Suffix	Ändelse
В-	-ключ-	-и-	-ть

Tabell 3. Morfologisk analys av verbet ”включить”.

I jämförelse med det svenska partikelverbet ”slå på” består ryska verbet av en rot som kombineras med ett prefix, ett suffix och en ändelse. Roten ”-ключ-” är egentligen ett substantiv som betyder ”nyckel”. Det betyder att det svenska ”slå på” och ryska ”включить” baseras på olika metaforer. Dessutom är prefixet i verbet ”включить” en

obligatorisk del av ordet och man kan inte utelämna det. Prefixet ”в-” tillsätts till den substantiviska roten och genom det skapar prefixet ett verb.

Enligt ryska betydelseordboken (Толковый словарь Ожегова) betyder verbet ”включить” med suffixet ”-и-” att en händelse är fullbordad. Men verbet ”включать” med suffixet ”-а-” istället uttrycker en ofullbordad händelse. Och ändelsen ”-ть” är en vanlig infinitivändelse av verb. I jämförelse med det svenska verbet innehåller verbet ”включить” en punktuell betydelse och för att uttrycka en terminativ betydelse måste man förändra verbets suffix och använda verbet ”включать”.

Verbet ”включить” har flera betydelser i ryskan. Det finns en konkret betydelse, nämligen betyder det ”inkludera”. Och betydelsen ”slå på” är en bibetydelse. (Толковый словарь Ожегова) Alltså man kan säga att betydelsen ”slå på” i ryskan baseras på koncepten ”inkludera”.

Prefixet ”в-”

Den första betydelsen av prefixet ”в-” är ”en rörelse in i något”. (Барыкина А.Н. et al 1989: 6)

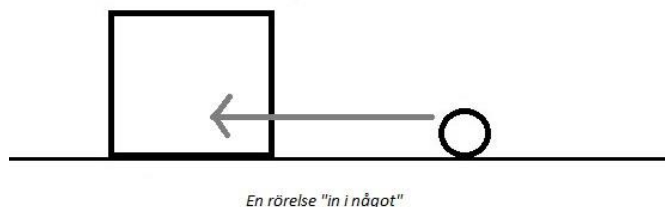

Bild 4. En betydelse av prefix ”в”. (Min illustration)

Därför att verbets första betydelse är ”inkludera” passar verbet till den här beskrivningen.

(16) **Включить** в список участников. (Inkludera till en deltagarlista)

I frasen (16) förekommer verbet ”включить” med prepositionen ”в” som motsvarar den svenska prepositionen ”i”. Det betyder att betydelsen ”en rörelse in i något” förekommer dubbelt i ryskan, med ett prefix och med en preposition.

Betydelsen ”slå på” är en bibetydelse som står i ryska betydelseordboken och därför kan man säga att det är en lexikaliserad betydelse som har skapats genom metaforisering.

3.1.2.2. Verb ”побить”

Prefix	Rot	Ändelse
по-	-би-	-ть

Tabell 4. Morfologisk analys av verbet ”побить”.

Verbet ”побить” består av ett prefix, en rot och en ändelse.

Roten ”-би-” med verbets ändelse ”-ть” bildar verbet ”бить” som betyder ”slå”. ”Бить” är ett självständigt verb som ”slå”. Alltså prefixet ”по-” i detta verb är inte en obligatorisk del. Det betyder också att det ryska verbet ”побить” och det svenska partikelverbet ”slå till” baseras på samma koncept ”slå”.

Prefixet ”по-”

Prefixet ”по-” kan innehålla flera betydelser.

(17) Он **побил** в дверь и ушел. (Han slog till dörren och gick därifrån)

Prefixet ”по-” kan ge till verbet betydelse att ”handlingen sker bara en kort tid”. (Подшибякина, Скрипкина 2010) I mening (17) förstår läsaren att handlingen har varit mycket kort. Man slog till dörren, förstod att ingen ska öppna dörren och lämnade. I så fall betonar verbet handlingens korthet.

(18) Грабитель **побил** женщину до потери сознания. (En rövare slog till kvinnan så att hon svimmade)

”По-” kan också innehålla betydelsen att ”handlingen leder till ett resultat”. (Подшибякина, Скрипкина 2010) I mening (18) betonar verbet ”побить” ett resultat (kvinnan svimmade).

I verbet ”побить” saknas suffixet som vanligen förändrar verbets aspekt. ”Бить” uttrycker en ofullbordad händelse och prefixet ”по-” gör det till fullbordat. (Подшибякина, Скрипкина 2010) Verb i en fullbordat form uttrycker att handlingen är avslutad och det

finns resultat. Därför kan man jämföra det med en terminativ betydelse hos verb som också betonar resultat av handlingen. Alltså prefixet ”по-” har flera funktioner. Det kan uttrycka handlingens korthet, betona resultatet och förändra verbets aspekt.

3.2. Pragmatik

Den här analysdelen handlar om de svenska partikelverbens användning. Jag har undersökt 100 svenska meningar med partikelverbet ”slå på” och 100 meningar med partikelverbet ”slå till” från Svenska Språkbanken. Jag har också översatt meningarna till ryska och bestämt i vilka kontexter man kan använda de ryska verb som motsvarar de svenska partikelverben och i vilka kontexter man använder andra verb. Därmed har jag upptäckt likheter och skillnader som finns i användningar av de svenska partikelverben och de ryska verben.

Jag har analyserat alla meningar i Svenska Språkbanken i turordning och valt bara de meningar som innehåller partikelverb och inte verbet ”slå” med prepositionen ”till” eller ”och” och som är inga lexikaliserade fraser. De meningar bildar olika grupper av meningar enligt kontexterna. Eftersom de meningarna analyserades i turordning då kan det finnas grupper av kontexter med större eller mindre antal av meningar som beror på verbets användnings frekvens i olika kontexter. Analysen av de meningarna gjordes i januari 2018. För att få en bättre översikt över grupperna se bilagor.

3.2.1. ”Slå på” – ”включить”

Enligt Svenska Akademiens Ordbok kan ”slå på” betyda:

- 1) koppla på (t.ex. maskinen)
- 2) hålla på (t.ex. mjölk)

Alltså de 100 meningar har jag också delat till två stora grupper. I de här grupperna finns det också skillnader men jag ska beskriva dem genom att jag analyserar konkreta meningar och deras översättningar till ryska. Den grupperingen från Svenska Akademiens Ordbok passar för min undersökning eftersom den innehåller alla de grupper som är relevanta för min analys.

3.2.1.1. Betydelse ”koppla på“

Den största delen av meningarna ingår i den här gruppen, nämligen 92 av 100. Dessa meningar uttrycker betydelsen att någonting börjar funktionera eller även existera. I min undersökning delas meningarna i två undergrupper.

Till den första undergruppen kan man räkna 90 meningar som uttrycker att någonting börjar funktionera. T.ex. börjar i meningarna fungera följande saker: strömmen, tv, funktionen bluetooth, lampa, YouTube, dator, vattnet, värmen, avsnitt, musik, telefon, taxameter osv. Det finns mycket konkreta saker som tv eller telefon men också abstrakta saker som strömmen eller värmen. Men alla de meningar uttrycker att det sker någonting konkret som leder till samma resultat att någonting börjar fungera.

Alla meningarna i den här gruppen kan man översätta till ryska med verbet ”включить”. Och här finns det en mening som är ett exempel av de meningar som ingår i den här gruppen.

(19) Kommunen ska betala räkningen och Ekfors lovar att **slå på** strömmen.

Ryska: Коммуна оплатит счет, и Экфорс обещает **включить** электричество.

Ekfors lovar att slå på strömmen och det betyder att man lovar att strömmen ska börja fungera.

Till den andra gruppen räknas bara två meningar som kan förklaras med uttrycket ”någonting börjar existera”. En av dem kan översättas med verbet ”включить” och den andra kan inte. Här finns det de två meningarna.

(20) Tillägg: DN kommer successivt **slå på** länkningarna till artiklarna.

Ryska: Приложение: DN собирается один за другим **включить** ссылки на статьи.

Mening (20) handlar om att tidningen inkluderar länkningar till sina artiklar. Länkningar börjar existera i artiklarna. Och här använder man det ryska verbet ”включить”. Man kan förklara den här meningen med verbet ”inkludera” och det är en huvudbetydelse av det ryska verbet ”включить”.

Samtidigt finns det en mening som inte kan översättas med verbet ”включить”. Den kan också förklaras med uttrycket att ”någonting börjar existera” men inte med verbet ”inkludera”. Här finns meningen.

(21) För säkerhets skull så har jag kudde, snuttefilt och fyra sättet till mitt förfogande om nu tröttheten skulle **slå på**.

Ryska: На всякий случай у меня есть подушка, одеяло и четыре метода в моем распоряжении, на случай, если **появится** усталость.

I mening (21) uttrycker man att ”tröttheten skulle dyka upp” men i ryska är det vanligt att säga ”усталость появится” som betyder att ”tröttheten dyker upp” dvs. börjar existera. I Den här meningen kan man inte förklara med verbet ”inkludera”.

Alltså i ryskan använder man verbet ”включить” i betydelsen ”att börja fungera” men i kontexter med betydelsen ”att börja existera” kan det finnas två olika typer av meningar. Några meningar kan man inte översätta med verbet ”включить” medan några som kan förklaras med verbet ”inkludera” kan dock översättas med verbet ”включить”. Och det är därför att ”inkludera” är huvudbetydelsen av verbet ”включить”.

3.2.1.2. Betydelse ”hålla på”

I den här gruppen ingår 8 meningar som innehåller partikelverbet ”slå på” med betydelsen ”hålla på”. Och ingen av meningarna kan man översätta till ryska med verbet ”включить”.

De alla handlar om matlagning och innehåller sådana substantiv som vatten, buljongen, örsås och matlagningsgrädde. Meningarna kan översättas till ryska med verbet ”добавить” som betyder ”tillsätta” eller med verbet ”лить” som betyder ”hälla” och verbet ”лить” förekommer i kombination med olika prefix som ger till verbet olika betydelser.

(23) Hacka löken & paprikan fint & bryn i lite smör eller olja, **slå på** vatten + fond & låt puttra ihop en stund.

Ryska: Порежьте хорошо лук и паприку, пожарьте в небольшом количестве сливок или масла, **добавьте** воды + концентрированный бульон и поварите на медленном огне.

I mening (23) översätts uttrycket ”slå på vatten” som ”добавьте воды” och det betyder ”tillsätt vatten”. Men i den här meningen är det även möjligt att översätta det som ”налейте воды” som betyder ”häll vatten” och verbet ”лить” förekommer i sådant fall i kombination med prefixet ”на-”.

(24) Lägg knäckebrödet i mindre bitar i en skål och **slå på** buljongen, låt stå tills det mjuknat något.

Ryska: Разломай хлебцы на маленькие кусочки, положи их в миску и **залей** бульоном, оставь на время, пока они не размокнут.

Det samma gäller även mening (24). Uttrycket ”slå på buljongen” kan man översätta som ”залей бульоном” med verbet ”лить” i kombination med prefixet ”за-” eller med verbet ”tillsätta” ”добавь бульон”.

Alltså verbet ”включить” kan man inte använda i matlagningskontexter.

3.2.2. ”Slå till” – ”побить”

Enligt Svenska Akademiens Ordbok kan ”slå till” betyda:

- 1) ge ett slag
- 2) gå till anfall
- 3) snabbt bestämma sig för något

Och 100 meningar med partikel verbet ”slå till” kan man också dela till tre stora grupper.

3.2.2.1. Betydelse ”ge ett slag”

I den här gruppen ingår 6 meningar som innehåller partikel verbet ”slå till” med betydelsen ”ge ett slag”. Meningarna kan man dela i två undergrupper.

Den första undergruppen innehåller 3 meningar som kan översättas till ryska med verbet ”бить”, ”побить” eller ”ударить”. De ryska verben är synonymer och motsvarar partikel verbet ”slå till”. Enligt ryska betydelseordboken har verbet ”бить” betydelsen ”slå för att göra ont” och ”побить” är samma verb med betydelsen att handlingen är fullbordad. Verbet ”ударить” betyder ”ge ett slag” men dessutom innehåller detta verb även

betydelsen ”anfalla”. I min undersökning finns det mer meningar med verbet ”ударить” men i den här gruppen ingår bara de meningar som bara innehåller betydelsen ”ge ett slag”.

(25) När han gjorde det så kände sig Johan alltid så konstig, han ville både **slå till** Peter samtidigt som han ville springa fram och ge honom en kram och sedan aldrig släppa taget.

Ryska: Когда он так делал, Йохан чувствовал себя странно, он хотел одновременно и **ударить** Петера и подбежать к нему, обнять и больше никогда не отпускать.

Mening (25) uttrycker en fullbordad händelse. Johan slår till Peter, det sker bara en gång och i sådant fall översätts meningen till ryska med verbet ”ударить”.

(26) Och om du börjar viska om spindlar idag också, så kommer jag att... **slå till**!

Ryska: Если ты и сегодня хоть прошепчешь о пауках, то я тебя **побью/ударю**!

I mening (26) uttrycks också en fullbordad händelse. Och i en sådan kontext är det möjligt att översätta det här partikelverbet med det ryska verbet ”побить” eller ”ударить”. ”Побить” skulle ge betydelsen att man ger ett slag väldigt våldsamt medan ”ударить” betyder att man bara ger ett slag utan att vi vet om det är våldsamt.

Den andra gruppen innehåller 3 meningar som har betydelsen ”ge ett slag för att något börjar fungera”. I ryska använder man i sådan kontext vanligen verbet ”включить” med olika prefix eller ett verb som uttrycker handlingen direkt. Ett sådant verb finns t.ex. i följande mening:

(27) Så för demokratins skull är det nödvändigt att **slå till** bromsarna, och allt prat om utveckling av EU i federativ riktning bör läggas på is i 25 år.

Ryska: Ради демократии необходимо **притормозить**, и все разговоры о развитии Европейского союза в сторону федерации следовало бы отложить их 25 лет.

Uttrycket ”slå till bromsarna” i mening (27) översätts till ryska med bara ett verb ”притормозить” som består av verbet ”тормозить” (bromsa) och prefixet ”при-”. Och

prefixet ”при-” hos detta verb betyder att ”handlingen sker ofullständigt”, dvs man slår på bromsarna men inte stoppar. (Барыкина, А.Н et al: 51)

Alltså verbet ”побить” kan inte förekomma i betydelsen ”ge ett slag för att något börjar fungera”. ”Побить” förekommer bara i några meningar som har betydelsen ”ge ett slag” och en del av meningarna översätts med andra ryska verb som har också betydelsen ”slå”.

3.2.2.2. Betydelse ”gå till anfall”

Den här gruppen innehåller 58 meningar med betydelsen ”gå till anfall”. Meningarna kan inte översättas med verbet ”побить”. Men några meningar kan översättas med verbet ”ударить” som innehåller betydelsen ”slå” och ”gå till anfall”. De meningarna har jag också delat till tre stora undergrupper.

Den första undergruppen innehåller 28 meningar som kan översättas till ryska med verbet ”ударить” i betydelsen ”anfalla”. De flesta meningarna handlar om terrorister och deras attacker.

(28) Risken för att terrorister ska **slå till** i Sverige har ökat.

Ryska: Риски, что террористы **ударят** по Швеции, возросли.

I mening (28) handlar det om att terrorister ska attackera eller ”slå till” och i sådan kontext kan man översätta det till ryska med verbet ”ударить”.

Den andra undergruppen innehåller 27 meningar som uttrycker också betydelsen ”gå till anfall”. Även de kan inte översättas med verbet ”побить”. Några av meningarna kan man dock översätta med verbet ”ударить”. Men ändå har meningarna en bättre översättning med andra ryska verb. T.ex. översätter man dessa meningar med följande verb: ”нападать” (anfalla), ”вмешиваться” (ingripa), ”захватывать” (erövra), ”вторгаться” (inkräkta) osv. Här finns det exempel på sådana meningar.

(29) Tidningen Bangkok Post skriver att mannen ska ha planerat att **slå till** mot israeliska och amerikanska turister i staden.

Ryska: Газета Bangkok Post пишет, что в городе мужчина собирался **напасть** на израильских и американских туристов / **ударить** по израильским и американским туристам.

Mening (29) är ett exempel på sådana meningar som kan översättas även med verbet ”ударить”. Men vanligen använder man verbet ”напасть” (anfälla).

(30) "Klottrare **slog till** mot Talvivaaras huvudkontor i Esbo".

Ryska: Художники граффити **атаковали** главную контору Тальвиваара в Эсбо.

I mening (30) menas det inte att klottrare direkt anfäller huvudkontoret men sannolikt har de målat på huset. Och till ryska översätts meningen med verbet ”атаковать” som betyder ”attackera”. I den här kontexten kan man inte använda verbet ”ударить”.

Men 6 av de 27 meningarna i den här undergruppen handlar om sport. Och i den här kontexten uttrycker partikel verbet ”slå till” ett anfall i fotboll och det översätts till ryska också med verbet ”атаковать” och inte med verbet ”ударить” heller ”побить”. Och mening (31) är ett exempel på sådana meningar.

(31) I inledningen av andra halvleken **slog ÅIFK till** direkt.

Ryska: В начале второго тайма ÅIFK сразу же **атаковал**.

Den tredje undergruppen innehåller 3 meningar som översätts till ryska med verb som betyder att något börjar eller dyker upp. Och de meningarna kan inte översättas till ryska med verben ”ударить” heller ”побить”.

(32) Ändå hoppades hon varje vecka på att slumpen och rikedomerna skulle **slå till**.

Ryska: Все равно, каждую неделю она надеется, что на нее **свалятся** удача и богатство.

I mening (32) skulle slumpen och rikedomerna dyka upp plötsligt och till ryska översättas det vanligen med verbet ”свалиться” som betyder ”falla”.

Alltså verbet ”побить” innehåller inte betydelsen ”gå till anfall” och kan inte förekomma i kontexter med den här betydelsen och inte heller i fotbollkontext.

3.2.2.3. Betydelse ”snabbt bestämma sig för något”

I den här gruppen ingår 36 meningar som innehåller betydelsen ”snabbt bestämma sig för något”. De meningar kan inte översättas med verbet ”побить” utan de översätts med verbet ”решиться” som betyder ”besluta sig”.

(33) Inte så jätte dyrt, man borde kanske **slå till**?

Ryska: Не так уж и дорого, можно бы и **решиться**?

(34) Sitter på praktiken nu så kan inte **slå till** med något stort precis.

Ryska: Сажу сейчас на практике, поэтому не могу **предпринять** ничего грандиозного.

4. Sammanfattning

Genom undersökningen fick jag veta att svenska partikelverb och ryska verb med prefix är ganska olika konstruktioner. Verb med samma betydelse baseras på olika metaforer i de olika språken. Analysdelen visade att det även finns flera olika betydelser och användningar av de motsvarande verben. Dessutom har partiklarna och prefixen olika funktioner. Ett prefix kan inte ge bara en betydelsenyans till verbet men även förändra aspekten eller vara en obligatorisk del av verbet. Medan svenska partikelverb kan förekomma i lös sammansättning, fast sammansättning och även i båda former förekommer de motsvarande ryska verben alltid i fast sammansatt form.

Genom den teoretiska delen fick jag veta varför det svenska partikel verbet ”slå på” och det ryska verbet ”включить” inte baseras på samma ord. Alltså enligt kognitiv metafor teori har dessa verb olika metaforiska förbindelser. I svenskan baseras partikel verbet på konceptet ”slå” medan i ryskan förstår man samma företeelse genom konceptet ”nyckel”. Och det är därför att människor i de båda kulturerna har olika erfarenheter som påverkar deras föreställningar av samma företeelser och det uttrycks även i språket.

För att svara på min följande fråga, nämligen vilka funktioner det finns hos de svenska partiklarna och de ryska prefixen vid verben ”slå på” – ”включить” och ”slå till” – ”побить”, analyserade jag semantiken av de partikelverben och de ryska verben. Jag fick veta att partikeln ”på” hos verbet ”slå på” och prefixet ”в-” hos det ryska verbet ”включить” har olika funktioner. Partikeln ”på” hos ”slå på” betonar ett mål mot vilken en handling sker. Medan ”в-” skapar ett nytt verb och ger det betydelsen ”inkludera”. Betydelsen ”slå på” hos ryska verbet ”включить” är en metaforisk betydelse som baseras på den första betydelsen som egentligen är ”inkludera”.

Partikel verbet ”slå till” och verbet ”побить” baseras på samma verb ”slå”. Partikeln ”till” och prefixet ”по-” hos verben har samma funktion. ”Till” och ”по-” betonar ett mål mot vilken en handling sker. Men prefixet ”по-” har två betydelser till. Det ger till verbet betydelsen att handlingen bara sker en kort tid och förändrar även verbets aspekt.

För att upptäcka om det finns kontexter där man i svenskan använder partikelverb men där man i ryska måste använda andra verb analyserade jag meningar från Svenska

Språkbanken. Genom analysen fick jag veta att ryska verb ”включить” och ”побить” inte kan användas i några kontexter där man vanligen använder partikelverben ”slå på” och ”slå till”. Nu framställer jag resultat som jag fick genom analysdelen Pragmatik.

Trots att partikelverbet ”slå på” och verbet ”включить” baseras på olika koncept har de mindre skillnader i användningar. ”Slå på” kan användas även med betydelsen ”inkludera” som egentligen är den första betydelsen av det ryska verbet ”включить”. ”Slå på” och ”включить” används i följande kontexter:

1. I kontexter med betydelsen ”att börja fungera”.
2. I kontexter med betydelsen ”inkludera”.

Men verbet ”включить” förekommer inte:

1. I kontexter med betydelsen ”att börja existera” som inte kan förklaras med verbet ”inkludera”.
2. I matlagningskontexter.

Partikelverbet ”slå till” och verbet ”побить” kan båda användas bara i kontexter med betydelsen ”ge ett slag”. Dessutom kan de meningarna översättas till ryska med tre verb ”побить”, ”бить” eller ”ударить”. För att bestämma vilket verb passar bäst måste man veta mer detaljer om handlingen eftersom varje verb har sin egen betydelse.

Men verbet ”побить” förekommer inte:

1. I kontexter med betydelsen ”ge ett slag för att något börjar fungera”.
2. I kontexter med betydelsen ”gå till anfall”.
3. I fotbollkontexter.
4. I kontexter med betydelsen ”snabbt bestämma sig för något”

Enligt min analys används verbet ”ударить” som motsvarighet till ”slå till” i mer allmänna kontexter. Verbet ”ударить” förekommer även i några kontexter med betydelsen ”gå till anfall” som sammanfaller med användningen av partikelverbet ”slå till”.

Alltså enligt min undersökning kan de svenska partikelverben och de ryska verben baseras på samma eller olika verb och koncept men det bestämmer inte om verben ska ha samma

betydelser och användas i samma kontexter. Betydelseerna och användningen av ett verb bestäms av hela konceptet, dvs. betydelsekedjorna som finns i det konkreta språket. Min undersökning visar att det kan vara svårt att lära sig svenska och översätta mellan svenska och ryska eftersom man alltid måste komma ihåg att användningen av verb inte bara beror på betydelser utan också på kontexter. Min analys ger en bra översikt över användningen av de två partikelverben och de motsvarande ryska verben men det är bara ett av de många möjliga exemplen hur ett och samma verb kan bete sig i olika språk. Det är nyttigt att jämföra de två språken och undersöka olika grammatiska företeelser hos svenska och ryska. Eftersom sådana undersökningar kan förbättra människornas förståelse av hur olika kulturer uttrycker samma företeelser och genom det underlätta översättning och språkinlärning.

5. Bilagor

Bilaga 1

”Slå på” med betydelsen ”att någonting börjar fungera”

1. Läs en bok nästa söndag istället för att slå på TV’n kl 21.	Почитай книгу в следующее воскресенье вместо того, чтобы включить телевизор в 21 час.
2. Han eller hon måste också slå på funktionen bluetooth.	Он или она должны также включить функцию bluetooth.
3. Ska stänga av mp3:n snart och slå på YouTube och lite julmusik.	Скоро выключу mp3 и включу YouTube и немного рождественской музыки.
4. Nog om det, nu ska jag byta om och kanske slå på en film.. deprimerande väder!	Хватит об этом, я сейчас переоденусь и возможно включу фильм.. унылая погода!
5. Det måste vara betydligt enklare att ta bort möjligheten att länka på det fåtal artiklar som bloggar inte ska få tillbakalänkar på, än att slå på ett större antal artiklar där det tillåts.	Должно быть намного проще убрать возможность ссылаться на те немногочисленные статьи, на которые блоги не получают взаимную ссылку, чем включить большее количество статей, где это позволяется.
6. Det är omöjligt att få den varm när det är minusgrader ute men nu när solen lyser på på dagarna så kan jag slå på mitt lilla element på eftermiddagen och mysa lite där på kvällarna.	Невозможно почувствовать тепло, когда на улице ниже нуля, но сейчас, когда солнце светит днем, я могу включить радиатор и насладиться немного вечером.

Bilaga 2

”Slå på” med betydelsen ”hälla på”

7. Ett tips är att utesluta kycklingen helt & bara göra en god örtsås att slå på nudlar eller med lite mer vatten som en soppa med ett nygräddat bröd till!	Совет – оставьте курицу вовсе и сделайте просто хороший травяной соус - полейте им макароны или добавьте немного больше воды, как для супа и подайте со свежее испечённым хлебом.
8. Tillsätt sedan tomatpurén och kryddorna, slå på en skvätt vatten så det får lagom krämig konsistens.	Затем добавь томатного пюре и специй, залей небольшим количеством воды, чтобы получилась достаточно густая консистенция.
9. Lös upp buljong i lite ljummet vatten och slå på .	Разбавь бульон в теплой воде и вылей его.

Bilaga 3

”Slå till” med betydelsen ”ge ett slag”

10. Men ännu har inte vinterns kräksjuka slagit till ordentligt, säger hälsovårdaren Maria Salo.	Но до сих пор вирус Норуолк бил несильно, говорит медсестра Мария Сало.

Bilaga 4

”Slå till” med betydelsen ”ge ett slag för att någonting börjar fungera”

11. Och varningssystemen behöver inte slå till så länge rälsbitarna fortfarande har elektrisk kontakt med varandra.	Системы оповещения не должны быть включены до тех пор, пока участки рельсов соединены между собой электричеством.
12. Gäspfaktorn riskerar bli hög när Greenpeace slår till .	Вероятность заразиться зевотой увеличивается, когда подключается Гринпис.

Bilaga 5

”Slå till” med betydelsen ”anfälla” som översättas med verbet ”ударить”.

13. Islamiska staten har länge sagt att de ska slå till i USA.	Исламское государство давно говорит, что ударит по США.
14. En terrorgrupp från Pakistan har planerat att slå till i stora städer i Frankrike, Storbritannien och Tyskland.	Террористическая группа из Пакистана планирует ударить по крупным городам Франции, Великобритании и Германии.
15. Att talibanerna kan slå till mitt i landets huvudstad förvånar säkert många.	То, что талибы могут ударить в центре столицы, поражает безусловно многих.
16. Ryska tidningar skriver att landets säkerhetspolis hade fått varningar om att terrorister skulle slå till i Moskva.	Российские газеты пишут, что полиция безопасности получила предупреждения о том, что террористы могут ударить по Москве.

Bilaga 6

”Slå till” med betydelsen ”anfälla” som översättas bättre med andra ryska verb.

17. Mujahid har tidigare hotat att slå till mot de svenska soldaterna.	Муяхид угрожал раньше, что нападет на шведских солдат.
18. Åklagarna ska kunna undersöka brott och bestämma när poliserna ska slå till .	У прокуроров должна быть возможность расследовать преступления и решать, когда полиция может вмешиваться .
19. De fyra misstänks ha planerat att slå till mot en konsthall vid Älvsborgsbron.	Четверо подозреваются в планировании нападения на художественный музей у моста Эльвсборгсбрун.

20. Inte heller på Kimitoön verkar kräksjukan ha slagit till ännu.	Также и в Кимиёнсаари вирус Норуолк еще не ворвался .

Bilaga 7

”Slå till” i meningar med fotbollkontext.

21. Nigerianen slog till i den 66:e minuten efter ett mönsteranfall som påminde om en upprullning à la handboll.	Этот нигериец атаковал на 66 минуте после образцовой атаки, которая напоминала развитие событий как в гандболе.
22. Men precis som målvakten, får han läge, så kommer han slå till .	Но также, как и вратарь, если он получит шанс, он атакует .
23. Men kommer slå till om något bra öppnar sig.	Но собирается атаковать если что-то хорошее откроется.
24. Idag måste Fotbollslandslaget slå till och vinna annars är de ju total skandal!	Сегодня сборная по футболу должна атаковать и выиграть, иначе это просто позор!

Bilaga 8

”Slå till” med betydelsen ”att någonting börjar eller dyker upp”

25. Regeringar i Europa tävlar i skattesänkar- EM och hoppas att de dynamiska effekterna ska slå till just hos dem.	Правительства в Европе соревнуются в чемпионате по снижению налогов и надеются, что динамические эффекты произойдут именно у них.

Bilaga 9

”Slå till” med betydelsen ”snabbt bestämma sig för något”

26. Om Maria slog till och gifte sig med honom skulle hon bli både rik och berömd.	Если Мария решилась и выйдет замуж за него, то она станет и богатой, и знаменитой.
27. Om ingen vågar drömma och slå till fylls stadsbilden snabbt av den som har råd utan att blinka.	Если никто не осмеливается мечтать и не решается , то городскую картину быстро наполнит тот, у кого есть деньги и не успеешь моргнуть.
28. Det är lätt att bli alltför inspirerad och slå till på något som man aldrig skulle överväga att köpa hemma.	Очень легко слишком воодушевиться и решиться на то, что ты никогда бы не купила дома.
29. Mina personliga favoriter är de vinröda i mocka från Zara, om dom fanns i svart skulle jag slå till utan tvekan.	Мои любимые замшевые, цвета красного вина из Зары, если бы они были черного цвета, я бы без сомнений решилась .

6. Resümee

TARTU ÜLIKOOL

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Maailma keelte ja kultuuride kolledž

Skandinavistika osakond

Bakalaureusetöö: Rootsi partikkelverbid „slå på“, „slå till“ ja vastavad vene verbid „включить“, „побить“. Komparatiivne analüüs / Svenska partikelverb ”slå på”, ”slå till” och motsvarande ryska verb ”включить”, ”побить”. Komparativ analys

Autor: Anna Pereskokova

Juhendaja: Maiu Elken

Kevadsemester 2018

Minu bakalaureusetöö käsitleb rootsi partikkelverbe „slå på“ ja „slå till“ ning prefiksidega vene verbe „включить“ ja „побить“. Käesoleva töö eesmärkideks on (1) uurida välja põhjus, miks rootsi ja vene keeles baseeruvad samatähenduslikud verbid „slå på“ ja „включить“ erinevatel verbidel; (2) selgitada välja partiklite „på“ ja „till“ ja vene prefiksile „в-“ ja „по-“ funktsioonid eelnimetatud verbides ning (3) uurida välja, kas rootsi partikkelverbid „slå på“ ja „slå till“ võivad esineda sellistes kontekstides, kus vene keeles peaks kasutama teisi verbe või mitte.

Teooria osas kirjeldasin ma rootsi partikkelverbide ja vene prefiksiga verbide olemust ning kasutasin kognitiivse keeleteaduse teooriat ja kognitiivset metafooriteooriat, mis aitasid mul vastata küsimustele, miks tähenduste väljendamine on erinevates keeltes erinev ning kuidas väljendatakse tähendusi metafooride kaudu.

Analüüs koosneb kahest osast: semantikast ja pragmaatikast. Esimeses osas kirjeldasin ma partikkelverbide tähendusi, kasutades Noréni (1996) raamatut ja tõin välja partiklite „på“ ja „till“ funktsioone koos verbiga „slå“. Seejärel kirjeldasin ma vene verbe ja prefiksile funktsioone ning võrdlesin neid rootsi partiklite funktsioonidega. Teises analüüsi osas kasutasin ma Svenska Språkbankeni keelekorpust, et leida 100 lauset partikkelverbiga „slå på“ ja 100 lauset partikkelverbiga „slå till“, ning tõlkisin need vene keelde. Selles osas esitasin ma laused rühmadena vastavalt kontekstidele ning tõin välja kontekstid, kus rootsi partikkelverbid ei saa tõlkida vene keelde neile tähenduslikult vastava prefiksiga verbiga.

Uurimistöö käigus sain ma teada, et rootsi partikkelverb „slå på“ ja vene verb „включить“ baseeruvad erinevatel kontseptidel. Rootsi partikkelverb baseerub kontseptil „slå“ (lööma) ja vene verb baseerub kontseptil „ключ“ (võti). Nendes keeltes on erinevad metafoorid, millega väljendatakse sama tähendust ja selle põhjuseks on see, et nendel kultuuridel on erinevad arusaamad ja kogemused elust.

Selgus, et partikli „på“ ja prefiksi „в-“ funktsioonid verbides „slå på“ ja „включить“ on erinevad. „På“ rõhutab eesmärki, millele on suunatud tegevus, kuid „в-“ funktsiooniks on moodustada uus verb. „Включить“ esimene tähendus on „kaasa arvama“ ning selle teine, metafoorne tähendus „lülitama“ baseerub sellel.

„Slå till“ ja „побить“ baseeruvad aga samal verbil „lööma“. Partikli „till“ ja prefiksi „по-“ funktsioon on sama. Need rõhutavad eesmärki, millele tegevus on suunatud. Kuid prefiks „по-“ annab lisaks verbile tähenduse, et tegevus kestab lühikest aega ja muudab verbi aspekti.

Partikkelverbidega lausete uurimisel selgus, et „slå på“ ja „включить“ võivad esineda kontekstides tähendusega „alustama funktsioneerimist“ ja tähendusega „kaasa arvama“, kuid vene verbi „включить“ ei kasutata toiduvalmistamise kontekstides ja kontekstides tähendusega „alustama eksisteerimist“, mis ei saa olla selgitatud verbiga „kaasa arvama“. „Slå till“ ja „побить“ esinevad aga ainult kontekstis tähendusega „lööma“. Samas võib „slå till“ tõlkida vene keelde kolme sünonüümse verbiga „бить“, „побить“ või „ударить“ ja see, milline verb valida, sõltub konkreetsest situatsioonist. „Slå till“ esineb lisaks järgmistes kontekstides: jalgpalli kontekst, kontekstid tähendustega „lööma“, et midagi hakkaks funktsioneerima“, „ründama“ ja „kiiresti otsustama“.

Seega võib väita, et kui partikkelverb ja vene verb baseeruvad sama tähendusega verbil ning nende partiklil ja prefiksil on sama funktsioon, siis see ei tähenda see kohe seda, et neid verbe kasutatakse alati samas kontekstis. „Slå på“ ja „включить“ omavad aga rohkem ühiseid kontekste. Uurimus näitas, et suur roll on ka kontseptidel ja metafoorsetel seostel ning selleks, et leida rohkem ühiseid ja erinevaid tunnuseid keelte vahel, peab arvestama kontseptidega.

7. Litteraturförteckning

1. Bjurbom, Daniel. 2013: *Prefixet вы- och dess svenska motsvarigheter. En jämförelse av prefixet вы- och partikeln ut*. Göteborgs universitet.
https://gupea.ub.gu.se/bitstream/2077/33175/1/gupea_2077_33175_1.pdf (06.03.2018)
2. Hultman, Tor G. 2003: *Svenska Akademiens språklära*. Norstedts Akademiska Förlag.
3. Łuszczynska, Daria. 2013: *Svenska partikelverb med upp och ner. En semantisk analys och tillämpning av föreställningsscheman*. Lunds Universitet.
<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=4252322&fileId=4302217> (19.02.2018)
4. Norén, Kerstin. 1996: *Svenska partikelverbens semantik*. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
5. Olofsson, Malin. 2007: *En kognitiv semantisk analys av partikelverbet gå upp: Conceptual Metaphor Theory (CMT) kontra Principled Polysemy Approach to Meaning Analysis (PPAMA)*. Örebro universitet
<http://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:135597/FULLTEXT01.pdf>. (06.03.2018)
6. Strzelecka, Elżbieta. 2003: *Svenska partikelverb med in, ut, upp och ner. En semantisk studie ur kognitivt perspektiv*. Uppsala universitet.
<https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:31074/FULLTEXT01.pdf> (08.05.2018)
7. Strzelecka, Elżbieta. 2001: *Upp till analys! Partikeln upp i det fysiska rummet*. I: Svenskans beskrivning 24. Linköping Electronic Conference Proceedings. Linköping.
http://www.ep.liu.se/ecp/006/hela_G.pdf (22.01.2018)
8. *Svenska Akademiens Ordbok*.
<https://svenska.se/> (09.04.2018)
9. *Svenska Språkbanken*.
https://spraakbanken.gu.se/korp/#?stats_reduce=word (06.03.2018)
10. Аркадьев, П.М. 2010: *Вид в русском и некоторых других языках*.
http://www.lingling.ru/sschool/book_2009_2011/Arkadjev_2010.pdf (01.03.2018)
11. Барыкина, А.Н, Добровольская В.В, Мерзон С.Н. 1989: *Изучение глагольных приставок*. Москва: Русский язык.
<http://puskinhn.edu.vn/admin/webroot/upload/image/files/-Изучение%20глагольных%20приставок.pdf> (26.01.2018)

12. Кронгауз, М. А. 1998: *Приставки и глаголы в русском языке: Семантическая грамматика*. Языки русской культуры. Москва
13. Лакофф, Дж, Джонсон, М. 2007: *Метафоры, которыми мы живем*. ЛКИ. Москва.
14. Маслова, В.А. 2007: *Введение в когнитивную лингвистику*. Москва: Флинта: Наука. <http://padaread.com/?book=50705> (12.01.2018)
15. Подшибякина, Н.А. Скрипкина, Н.Ф. 2010: *Семантика и презентация глагольных приставок в практике преподавания русского языка как иностранного*. Электронный научно-образовательный журнал ВГПУ «Грани познания». Волгоград.
http://grani.vspu.ru/files/publics/238_st.pdf (01.03.2018)
16. Рахилина, Е. В. 1998: *Когнитивная семантика: История. Персоналии. Идеи. Результаты*. Research Support Scheme Институт открытого общества. Прага.
<http://lpcs.math.msu.su/~uspensky/journals/siio/36/36RAKHILIN.pdf> (06.03.2018)
17. *Толковый словарь Ожегова*.
<http://slovarozhegova.ru/> (01.03.2018)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, _____ Anna Pereskokova _____,
(*autori nimi*)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose
Svenska partikelverb "slå på", "slå till" och motsvarande ryska verb "включить",
"побить" _____,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja on _____ Maiu Elken _____,
(*juhendaja nimi*)

- 1.1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
- 1.2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 21.05.2018

Anna Pereskokova